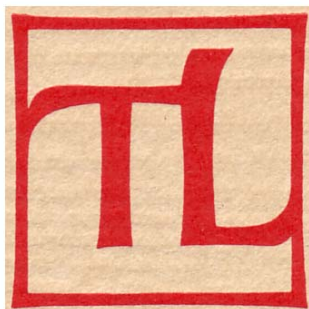

VAN PALESTINA NAAR MANHATTAN

Moderne Arabische en Iraanse kunst
geveild bij Sotheby's, Londen

Jan Just Witkam

TER LUGT PRESS
LEIDEN 2007

WIE EEN MOOI HUIS HEEFT WIL DAT OOK MOOI AANKLEDEN, en waar vraag is naar schoonheid komt aanbod vanzelf. Mooier wonen is allang niet meer het privilege van de Oude en de Nieuwe Wereld, ook de affluente sectoren in de Derde Wereld participeren, naar hartelust. Veel is even kostbaar als smakeloos. Ik denk bij voorbeeld aan de villa's in wild-Italiaanse stijl in Jeddah. Extravaganza's van suikertaart, in cement uitgevoerd, van binnen gevoerd met zijden tapijten en enorme zitmeubels waarin je diep wegzakt, en kristallen salontafeltjes waarop de Philippijnse bediende het vruchtensapje voor de gasten neerzet. Aan de buitenmuur zitten hier en daar balkonnetjes geplakt waar de trotse bewoner nooit op zal gaan zitten, want het is er te warm, en trouwens, een Arabier zal zich zo nooit aan den volke vertonen, hun huizen zijn naar binnen gekeerd. Maar de balkonnetjes moesten er wel wezen, om der symmetrie wille, om het lijnenspel van de Corinthische zuilen verantwoord te onderbreken aan die opmerkelijke huizen van de nouveau-riches. De ontvangstzalen van al deze rijken moeten smaakvol worden gevuld met kunst, conversation pieces, en alles natuurlijk religieus-correct want afbeeldingen van levende wezen zijn taboe.

Een opmerkelijk verzameling schilderijen, sculpturen en fotokunst van moderne Arabische en Iraanse kunstenaar is op 24 oktober 2007 in Londen geveild. Het gerenommeerde veilinghuis Sotheby had die dag al een grote veiling van meesterwerken van oude islamitische kunst, en in de tweede helft van de middag kwam er nog een staartje van 86 moderne stukken achteraan. Het is een nieuwe trend om ook moderne kunst te veilen, die in 2006 begonnen lijkt te zijn door Christie's in Dubai. Sotheby's veilingcatalogus is een bijzonder boek, een echt naslagwerk met uitvoerige beschrijvingen, prachtige illustraties, en ook veel biografische gegevens over kunstenaars die bij ons ten onrechte nauwelijks bekend zijn.¹ Originaliteit, variatie, moderniteit, en vooral durf spreken uit veel van de stukken. De verwachte opbrengsten zijn er ook naar, de derde-wereld kunstenaars die op dit niveau zijn gearriveerd draaien gewoon mee in de internationale kunsthandel. Sterker nog, zij wonen meestal buiten het Midden-Oosten of pendelen minstens tussen hun landen van herkomst en aankomst heen en weer. Hun stukken versieren meer dan alleen de huizen van rijke Arabieren en Perzen. Zij hebben een mondiaal appèl.

---

¹ *Sotheby's Modern and Contemporary Arab and Iranian Art.* (Veilingcatalogus, Sotheby's in Londen, 24 oktober 2007, 187 pp., rijk geïllustreerd. Verkrijgbaar via: www.sothebys.com, prijs inclusief verzending £ 33,00). Inmiddels is bekend geworden dat de gemiddelde opbrengst van de veiling van 24 oktober meer dan dubbel zo hoog is geweest als verwacht.

Een grote cibachrome print van een performance uit 2003 door de Palestijnse Raeda Saadeh (geboren, wonend en werkend in Umm el-Fahm, Haifa, 1977) vertoont de kunstenares zelf, een heel mooie vrouw. In veel van haar performances, die zij met heel eenvoudige middelen opvoert, speelt zij de hoofdrol. Met haar koffer al op straat, de huisdeur achter haar nog open, lijkt zij een ogenblik nog te aarzelen tussen blijven en weggaan, een universeel thema en niet alleen maar een Palestijns dilemma. Haar gezicht trekt de aandacht van de kijker het eerst. Het geeft uitdrukking aan haar twijfels over waar zij heen moet. Maar bij het zien van de rest van de foto wordt al vlug duidelijk dat weggaan geen optie meer is: haar linkerbeen is tot aan de knie in een blok beton gegoten.

Een cibachromeprint van een performance van Reza Aramesh (Iran, 1968; werkt vooral in Londen) uit 2002 vertoont een modern, luxueus en smakeloos interieur. Een Engels jongetje zit op het tapijt en lacht de fotograaf toe. Vóór hem ligt een gevlekt, gemaskerd, lammetje te slapen, even onschuldig als het lachende ventje. Maar dat jongetje ziet de kijker pas in tweede instantie. Het eerste dat de kijker opvalt is het viertal gemaskerde heren in keurige pakken. Drie liggen op de grond, maar zij lijken niet dood; de vierde man zit-ligt op de bank. Dit zijn niet zo maar simpele bankrovers die niet herkend willen worden, deze heren houden zich bezig met terreur. Met hun maskers verbergen zij hun identiteit, maar laten zij tegelijk zien wat zij zijn. Als kleren de man zouden maken was met hen verder niets mis. Het schokeffect van de platvloerse terreur die zomaar deze onbezorgde kamer vol onschuld binnen is gekomen is aanzienlijk en wordt nog versterkt doordat de fotograaf geen enkele verklaring voor deze verontrustende compositie aandraagt. Ook in andere performances, zoals 'Of This Men Shall Know Nothing!' uit 2005 laat Reza Aramesh de vanzelfsprekende aanwezigheid van een gemaskerde man binnen in een toch al absurde wereld zien.

Een olieverf schilderij van Mohammed Ehsai (Teheran, 1939) uit 2003 toont een onontwarbare kluwen letters in perfecte schoonheid dooreen geschreven. Islamitische kalligrafie heeft nooit de primaire bedoeling om de schoongeschreven boodschap zomaar prijs te geven. De vorm is superieur aan de inhoud en wie de inhoud wil kennen moet daar hard voor werken. Van deze boodschap is echter niet veel te begrijpen. Vanuit welke houding het schilderij gelezen moet worden is al evenmin duidelijk. Moet het wel worden gelezen? *'U bakhshande ast'* ('Hij is de Schenkende') heeft Ehsai zijn schilderij genoemd, en dat geeft de aanwijzing. We zien hier de schoonheid van het woord van God zelf, Zijn eeuwige geschenk aan ons, dat zich aan elke menselijke interpretatie onttrekt.

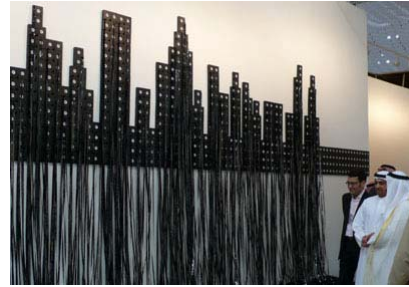

Verreweg het fascinerendste stuk op Sotheby's veiling is de installatie 'Save Manhattan' uit 2006 van Mounir Fatmi (Tanger, 1970), die ook in Nederland bekend is. Op dit ogenblik is versie 3 van deze installatie te zien op de Biënnale van Venetië. Die versie, de derde en laatste, bestaat uit negentig luidsprekerboxen in vele formaten die een wilde *mélange* van stadsgeluiden en explosies ten gehore brengen: 'New York' kortom. En als het geheel op een speciale manier wordt aangelicht verschijnt op de muur achter de installatie de schaduw van de skyline van Manhattan, met de twee torens van het World Trade Center. In zijn werken 'Skyline' en 'Guilty' had Fatmi al eerder dit thema onderzocht, maar 'Save Manhattan' is verreweg het meest expliciet, en versie 1, die uit stapeltjes boeken bestaat, is van de drie bestaande versies de meest expliciete verwijzing naar de leer van de islam. Versie 1 van 'Save Manhattan', die nu bij Sotheby's geveild is, maakt geen kabaal van stadsgeluiden maar toont Manhattans skyline door middel van de schaduw van boeken. De titels van deze boeken die samen Manhattan verbeelden zijn bij nauwkeurige inspectie zichtbaar. Het zijn meest werken over islamitisch terrorisme en fundamentalisme. Twee folianten zorgen dat de torens van het WTC goed herkenbaar op de achtermuur geprojecteerd worden. Kijken we naar de titels van deze twee grote formaten dan zien we dat het hier gaat om de Koran, Gods eigen woord en wet. Het is slechts een kwestie van afwachten totdat de schriftgeleerden van de Islam dit artistieke gebruik van het Heilige Boek tot blasfemie zullen verklaren. Zou

Fatmi daarom de volgens de religieuze etikette veel neutralere versie 3 van Save Manhattan, en niet deze eerdere en veel beladener versie, naar Venetië hebben ingezonden? Fatmi is overigens niet bang om te shockeren. Zijn 'Tête dure' toont een doorsnede van een menselijke schedel, waarin de lijnen van de hersenkwabben toevallig ook de vorm van Koranische kalligrafie hebben. Zijn 'Voleurs' getuigt van zijn afkeer van de Koranische straf op diefstal.

Mounir Fatmi's 'neutrale' versie 3 van 'Save Manhattan' op de Biennale in Venetië in 2007.

'Skyline' van Mounir Fatmi.

'Tête dure' van Mounir Fatmi.

'Guilty' van Mounir Fatmi.

'Voleurs' van Mounir Fatmi.

COLOFON

Van deze uitgave, die is geïnspireerd door Sotheby's catalogus, zijn op 29 oktober 2007 vijftien genummerde exemplaren vervaardigd op Mondi 120 gr. papier. Geen van deze exemplaren is in de handel. Dit is nummer 1.